Gas!... Gas!...

✱ ✱ ✱ Op 18 mei van dit jaar herdenkt de Nbc-school dat de Militaire gasschool, welker traditie zij voortzet, een halve eeuw geleden werd opgericht. Om te kunnen begrijpen welke redenen hebben geleid tot de invoering van deze bijzondere vorm van onderwijs in de Nederlandse krijgsmacht, is het nodig nog elf jaren verder terug te gaan in de krijgsgeschiedenis en wel naar de dag waarop de chemische oorlogvoering in de Eerste Wereldoorlog werd geïntroduceerd: 22 april 1915.

Nadat in de beginfase van de Eerste Wereldoorlog de manoeuvre nog een hoofdrol had kunnen spelen, was binnen vijf maanden het Westelijke front volledig tot stilstand gekomen. Geen van beide partijen had in de „wedloop naar zee" een beslissend voordeel weten te behalen, en beide hadden zich daarop verschanst in loopgraafstelsels die met het verstrijken van de tijd steeds meer werden versterkt, tot er tenslotte geen doorkomen meer aan was.

Desondanks waren zowel de Franse opperbevelhebber Joffre als zijn Britse collega French van mening dat hun troepen zouden kunnen slagen in het doorbreken van de Duitse linies, zodat de tegenstander genoodzaakt zou worden zijn front terug te nemen en geheel Noord-Frankrijk te ontruimen alsmede een belangrijk deel van België. Als consequentie van die opvatting hadden de Fransen in de zg. Winterveldslag in de Champagne (21 februari — 20 maart 1915) verwoed maar vergeefs stormgelopen, waarna de Britten een nogal onberaden poging hadden gewaagd de bestaande geallieerde „saillant van Ieper" tot een doorbraak uit te breiden. Op 10 maart hadden zij de aanval geopend in de sector van de IJzer, waar zij bij Nieuw-Kapelle — ten zuidwesten van Diksmuide — over een frontbreedte van drie kilometer vier divisies in de strijd hadden gebracht. Ten koste van een verlies van bijna 14.000 man hadden zij moeten inzien dat het niet mogelijk was de verstarde fronten weer in beweging te brengen. Vervolgens hadden de Fransen het drie weken later opnieuw geprobeerd, verder landinwaarts, in de Champagne waar de inzet van twee legers niet het begeerde resultaat had opgeleverd maar waar de verliezen al even verbijsterend hoog waren gebleken. Maar die mislukkingen hadden de beide opperbevelhebbers niet ervan kunnen weerhouden nieuwe plannen te smeden, want zij stelden zich op het standpunt dat ook de Duitsers zware verliezen zouden hebben geleden, zodat een volgend maal de kansen op succes redelijk zouden kunnen zijn, mits zij zouden zorgen voor een betere coördinatie van hun beider acties.

Van hun kant zochten terzelfder tijd ook de Duitsers naar mogelijkheden om de bewegingsoorlog nieuwe impulsen te verschaffen. Het bestaan van de geallieerde saillant bij Ieper was hun een doorn in het oog. Het ergerde hen nog steeds dat hun poging tot het elimineren van die uitstulping van het geallieerde front, ondernomen in het najaar van 1914 — de zg. eerste slag om Ieper (20 oktober — 11 november) — zo jammerlijk was mislukt. Het Britse echec bij Nieuw-Kapelle had nu de Duitse leiding op het idee gebracht dat er in die sector misschien belangrijke winst kon worden behaald. De tijd en de gelegenheid leken rijp voor het in de strijd brengen van een nieuw middel, dat de voorwaarden zou moeten scheppen voor het opnieuw in gang brengen van de vastgelopen oorlogsmachinerie.

Met dat middel hadden de Duitsers, zij het op beperkte schaal, reeds geëxperimenteerd aan het Oostfront tegen de Russen. De inlichtingendiensten van de geallieerden zouden dus op de hoogte hebben moeten zijn van hetgeen de tegenpartij in petto had. De samenwerking was echter ook op dat gebied nog verre van volmaakt, en de waarschuwing die had moeten uitgaan bleef achterwege. Zelfs toen Britse en Franse patrouilles bij hun verkenning van het Duitse front in Vlaanderen en Artois de aanwezigheid van ingegraven gascilinders meldden, en Duitse krijgsgevangenen — die soms in het bezit bleken van een masker dat de ingeademde lucht kon zuiveren — bij verhoor informatie verschaften waaruit viel op te maken dat Duitsland op het punt stond ook de Haagse Conventie van 1907 als een

vodje papier te beschouwen, zelfs tóén werd er nog geen alarm geslagen.
De militaire deskundigen waren bekend met het bestaan van bepaalde gassen die om hun schadelijke werking wellicht in aanmerking zouden kunnen komen voor gebruik in de oorlogvoering, maar zij sloegen dat gevaar niet hoog aan: de giftige rook waarmee de Spartanen in de Peloponnesische Oorlogen hun tegenstanders buiten gevecht stelden, achtte men — ook al zou hij worden aangepast — op het moderne gevechtsveld niet bruikbaar. Het gevolg was dat de klap des te harder aankwam.

De saillant van Ieper was aan de basis ongeveer 15 km breed en drong 8 km diep in het door de Duitsers bezette gebied binnen. De verdediging van deze belangrijke positie was opgedragen aan het Britse Tweede Leger, waarvan ook Canadese eenheden deel uitmaakten. Op links waren de Britten aangeleund aan enkele Franse divisies, koloniale (Algerijnse) en territoriale troepen. Aan Duitse zijde stond daartegenover het Vierde Leger.

Het was 22 april 1915. In de loop van de ochtend van die dag waren de verdedigers van de saillant onderworpen geweest aan een hevige artilleriebeschieting, die evenwel in de middaguren was verflauwd en vervolgens geheel was gestopt. De rust was echter slechts kort van duur want om vijf uur in de namiddag barstte de Duitse artillerie opnieuw los. Tot grote verbazing van de geallieerde verdedigers ontwikkelde zich boven de Duitse stellingen ten noorden van de saillant een geelgroene wolk die, voortgestuwd door een lichte avondwind, laag over de grond langzaam op de verdedigingsposities toe zweefde. Wie de geelgroene nevel inademde, voelde zijn keel als het ware dichtschroeien, kon niet meer ademhalen, hoestte bloed op, verloor het bewustzijn en stierf door verstikking. De Algerijnen sloegen in radeloze verbijstering op de vlucht, voor zover zij daartoe nog bij machte waren. De Franse territorialen volgden dat voorbeeld. De Canadese flank lag open.
De Duitse infanterie, oprukkende achter de chloorgaswolk, had niet de minste moeite een bres van meer dan zes kilometer te slaan: het eigenlijke werk was al verricht. Maar tot een beslissende doorbraak kwam het niet. Ook de Duitse militaire leiding bleek niet onverdeeld te hebben vertrouwd op de uitwerking van het nieuwe middel. De reserves die de aanval hadden moeten voortzetten en het aanvankelijke succes uitbuiten, waren niet tijdig naar voren gehaald. Daardoor slaagden de Britten en de Canadezen erin de schouders van de bres vast in handen te houden en, zij het na verbitterde gevechten, het gat alsnog te dichten. Het krijgsgeluk was daarbij mét hen, want niet alleen hadden zij minder te lijden gehad van het gas doordat een aantal cilinders tegenover hun frontsector het had laten afweten, maar bovendien was het late tijdstip waarop de aanval werd ingezet oorzaak dat de strijd al vrij spoedig moest worden beëindigd door de aanvaller, die in het duister in de nadeligste positie kwam te verkeren. Na een week luwden de gevechten in deze tweede slag om Ieper. De patstelling was weer een feit.

De gasoorlog was daarmee begonnen. In eerste aanleg verrassend, maar daarna al spoedig goeddeels gespeend van beslissende resultaten. Geen wonder, want elk nieuw aanvalsmiddel leidt als reactie tot een intensifiëring van het zoeken naar passende verdedigingsmiddelen en -maatregelen. De verdediging tegen het strijdgas bleef dan ook niet lang achter.
Aanvankelijk had de man in de loopgraaf voor zijn individuele bescherming weinig anders ter beschikking dan wat hij onder de druk van de omstandigheden zelf wist te improviseren: de met urine doordrenkte zakdoek die hij tegen mond en neus drukte. In die procedure ging evenwel zijn gevechtsvaardigheid grotendeels verloren, want die wijze van zelfbescherming verhinderde hem uiteraard het gelijktijdig gebruiken van zijn wapen. In minder dan geen tijd verschenen dan ook de eerste van verbandgaas en watten vervaardigde maskers, die met banden konden worden voorgebonden, en in juni 1915 werden al de eerste „rookhelmen" uitgereikt, van oogglazen voorziene kappen die over het hoofd werden getrokken. Ook de vloeistoffen waarmee de filters werden doordrenkt, werden snel verbeterd: na de urine kwam de oplossing van natriumbicarbonaat, daarna een hele reeks van filtrerende en neutraliserende stoffen.
De les werd snel geleerd. Beide partijen spanden zich in om enerzijds een heel arsenaal aan strijdgassen te ontwikkelen voor offensieve doeleinden, en anderzijds de middelen en maatregelen voor de bescherming van de eigen mankracht — én de dieren, niet te vergeten — zoveel mogelijk te perfectioneren. Dientengevolge hebben de strijdgassen in de Eerste Wereldoorlog ook nooit die beslissende rol kunnen spelen die de initiatiefnemers eraan hadden toegedacht.

Ook in de Tweede Wereldoorlog viel de chemische strijdmiddelen geen rol van enige betekenis ten deel: de schrik voor de gasoorlog zat de militaire

leiders over de hele wereld nog zozeer in de benen dat niemand meer als geoefend soldaat werd beschouwd die niet een grondige gasbeschermingsscholing had doorlopen. En bijgevolg had het nauwelijks zin te trachten doorslaggevende resultaten te bereiken met middelen welker uitwerking nagenoeg geen wijziging had ondergaan terwijl de bescherming daartegen een aanzienlijke sprong voorwaarts had gedaan en een ieder was doordrongen van de noodzaak van een stringent gehandhaafde beschermingstucht.

Eerst tegen het einde van de Tweede Wereldoorlog begon de dreiging van de chemische strijdmiddelen opnieuw de kop op te steken, met name nadat de Duitsers de zenuwgassen tot ontwikkeling hadden gebracht. Hoewel het voor hen inmiddels te laat was geworden om de krijgskansen nog te hunnen gunste te kunnen doen keren, hebben toch sindsdien degenen die op enigerlei wijze verantwoordelijkheid dragen voor beschermingsmiddelen, -maatregelen en -opleiding geen respijt gekregen en hun inspanningen geen moment kunnen laten verslappen. Daarvan getuigen ook de activiteiten van de thans jubilerende Nbc-school, verder gegroeid op de stam van de eertijdse Gasschool. Het moge dan zo zijn dat de alarmkreet „Gas! . . . Gas! . . ." in het geheel van die activiteiten duidelijk een ondergeschikte functie vervult, dat neemt niet weg dat er bij de viering van zo'n gouden jubileum reden te over is voor een terugblik naar de tijd toen die kreet van de gasverkenner de inleiding vormde van een reeks automatische handelingen, uitgevoerd in vast vertrouwen op de juistheid van het aangeleerde!

Inmiddels heeft de gasbescherming van weleer plaats moeten maken voor het veel ruimere gebied van de nbc-verdediging. Het lijkt dienstig, op enkele aspecten daarvan bij deze gelegenheid iets dieper in te gaan.
Merkwaardigerwijze blijkt VS 2-7200, het militaire woordenboek KL, geen omschrijving te bevatten van wat onder het begrip nbc-verdediging moet worden verstaan, en datzelfde geldt, vreemd genoeg, ook voor de verschillende nbc-voorschriften; klaarblijkelijk wordt de letterlijke vertaling van de Anglo-Amerikaanse term NBC Defence geacht voor zich zelf te spreken. In dat geval is het goed STANAG 2353 — „Evaluation of the NBC Defence capability" — erbij op te slaan, waarin als definitie wordt gegeven

NBC Defence: the methods, plans and procedures involved in establishing and executing defensive measures against the effects of attacks by nuclear weapons and biological and chemical agents.

Bij dat alles moet wel worden beseft dat tot de nbc-verdediging ook behoren de maatregelen ter bescherming van de eigen troepen in geval van een eventuele eigen kernwapeninzet.
De KL voldoet thans in hoge mate aan de normen zoals die zijn omschreven in STANAG 2352 — „NBC Defence equipment operational guidelines"; dat krijgt nog een extra accent wanneer het gasmasker K, dat 23 jaren heeft behoord tot de uitrusting van iedere militair, door het nieuwe Canadese gasmasker C3 zal zijn vervangen.
Een goede nbc-opleiding is voorwaarde voor een doeltreffende bescherming, die in staat moet zijn bij te dragen tot het verminderen van de dreiging. Aan die nbc-opleiding schort echter nog wel het een en ander. Het is zeker geen uitzondering als zij beperkt blijft tot enkele lesjes nbc, gegeven in een leslokaal of filmzaal: te weinig wordt het nbc-aspect geïntegreerd in het beoefenen van de normale functietaken, terwijl bovendien de nbc-kant van de bestaande oefeningen veel te wensen overlaat. De commandanten zijn over het algemeen weinig gesteld op het inbrengen van deze aspecten in een oefening, omdat gewoonlijk het gewenste vlotte verloop van de oefening daaronder te lijden heeft. Bedacht moet dan worden dat de commandant van willekeurig welke eenheid de verantwoordelijkheid draagt die in STANAG 2150 zo duidelijk wordt omschreven:

Each unit must develop and maintain a capability for the successful accomplishment of its mission while under nuclear, biological or chemical attack!

Men zal moeten bedenken dat er geen andere strijdmiddelen zijn die zozeer het operationele optreden van grotere eenheden — om het even tactische of logistieke — kunnen verlammen of tenietdoen als juist de door de tegenstander gebezigde nbc-strijdmiddelen. Zelfvertrouwen van de goed geoefende man kan helpen paniekreacties te voorkomen, vertrouwen van de goed geoefende eenheid kan in kritieke situaties mede bijdragen tot het verzekeren van de uitvoering van de verstrekte opdracht. Het is daarom onjuist, indien met dat oefenen op enigerlei wijze de hand wordt gelicht; het is onjuist als de dienstplichtige wel, maar de vrijwillig dienende niet voldoet aan de individuele vaardigheidseisen op het gebied van de nbc-bescherming; het is evenzeer onjuist als de man in de groep wél in staat is zijn wapen te hanteren tijdens een veronderstelde aanval met nbc-strijdmiddelen, terwijl de staf van

de eenheid terzelfder tijd geen kans zou zien te blijven functioneren.
Kortom, er valt nog wel iets te verbeteren aan het geheel van de nbc-opleidingen en -oefeningen, ook daar waar zich dat bevindt buiten het competentiebereik van de Nbc-school.

De thans jubilerende school leidt uitsluitend nbc-functionarissen op, die op hun beurt weer worden belast met de scholing van het personeel van hun eenheid en met het adviseren van hun commandant. Het lijkt niet onredelijk, te veronderstellen dat het oorspronkelijk de bedoeling is geweest op deze wijze een aanvankelijke achterstand op het gebied van de nbc-zaken zo snel mogelijk weg te werken: een soort kennis- en vaardigheidsoverdracht volgens het principe van de meetkundige reeks. In dat geval zou nu de vraag kunnen worden gesteld of er nog steeds behoefte bestaat aan een nbc-school. Immers, verwacht mocht worden dat de onderscheidene opleidingsinstituten zo langzamerhand het nbc-aspect wel afdoende hadden kunnen integreren in hun eigen opleidingspakket, zodat het eertijdse specialisme was gereduceerd tot een normaal bestanddeel van elke opleiding.

Dat die situatie illusoir is, zal wel duidelijk zijn. Daarvoor treft de Nbc-school geen verwijt. De ononderbroken functiewisselingen van vrijwel alle militaire personeel zijn ook oorzaak dat de opgeleide nbc-functionarissen slechts voor een beperkte periode in hun nbc-functie worden „geparkeerd", op overeenkomstige wijze als dat gebeurt met zo velen die beschikken over de een of andere specialistische know-how waarvoor in het personeelsbeleid onmogelijk een afzonderlijk specialisme kan worden gecreëerd. Daarom zal de jubilaris van thans ook in de toekomst nog wel bezig móéten blijven met zijn opleidingstaak. Daar kan de KL en — als het te gelegener tijd tot een integratie met de Nbc-school van de KLu en misschien met de Nbcd-school van de KM zou komen — wellicht de gehele krijgsmacht wel bij varen; de ervaring heeft tot dusverre geleerd dat die taak in goede handen is. En daarom: van harte gelukgewenst met uw 50-jarige bestaan!

